

- Viden i fællesskab

2010

Udviklingshæmmede og problemer med rusmidler

"Jeg arbejder i et støttecenter, hvor en af beboerne har et misbrugsproblem. Jeg har svært ved at acceptere, at hun drikker. Omvendt ved jeg ikke, om jeg kan gøre så meget. Kvinden har en hjerneskade, der betyder, at hun ikke kan forstå konsekvensen af sine handlinger. Selv om jeg flere gange har talt med hende om, at andre ikke har lyst til at være sammen med hende, når hun er fuld, bliver hun ved med at drikke. Hvordan kan man hjælpe en person ud af et misbrug, som ikke forstår konsekvensen af, at hun drikker?"

Af Stine Grønbæk Jensen, Konsulent, Handicapenheden, Servicestyrelsen

Der er mange udfordringer forbundet med at støtte udviklingshæmmede, som har problemer med rusmidler. Ovenstående spørgsmål er hentet fra brevkassen på Servicestyrelsens hjemmeside til fagpersoner om udviklingshæmmede med misbrug. Spørgsmålet kan ses som et udtryk for nogle af alle de dilemmaer, der kan opstå i forhold til det pædagogiske arbejde med gruppen. Hvordan kan man hjælpe uden enten at bruge kontrol og magt eller resignere og give op?

Udviklingshæmmede og misbrug

Der er mindst ligeså mange misbrugere blandt udviklingshæmmede, som i den samlede befolkningen. En undersøgelse fra 2001 viste, at op imod 6. pct. af alle udviklingshæmmede har alvorlige misbrugsproblemer. Misbruget blandt udviklingshæmmede består helt overvejende af alkohol, men der findes også en del hashmisbrugere, såvel som blandingsmisbrug af fx medicin og alkohol. Meget tyder på, at brugen af euforiserende stoffer er steget siden undersøgelsen blev gennemført.

Der er ikke belæg for, at udviklingshæmmede som følge af deres funktionsnedsættelse, skulle være mere disponerede for at få problemer med rusmidler. Derimod er der noget, som tyder på, at de særlige livsvilkår spiller en vis rolle. Overgangen fra et overvåget liv på store centralinstitutioner til et liv i mindre kontrollerede boformer har uden tvivl været et stort fremskridt for det store flertal. Men for nogle relativt få har det været en vanskelig

proces. Mange, der bor i egen bolig, er aldrig rigtigt blevet en del af det "normale samfund" og føler sig ensomme. Rusmidler kan i de situationer både dulme en smerte og være adgang til sociale miljøer, hvor de føler sig accepterede og anerkendte.

Balancegangen mellem magt og omsorg

Problemer med rusmidler udfordrer ofte pædagogerne balancegang mellem respekten for den enkeltes selvbestemmelse og deres pligt til at gribe ind.

I 1998 vedtog regeringen Lov om social service, og institutionsbegrebet blev opløst. Serviceloven understreger, at alle udviklingshæmmede er beboere i eget hjem uanset bosted, og at de har ret til at bestemme over deres eget liv. Det betød et skift i den pædagogiske opgave. Pædagoger har ikke, som på de store centralinstitutioner, ret og pligt til at kontrollere og dermed "sørge for", at udviklingshæmmede ikke udvikler et misbrug. Pædagoger er livshjælpere, som har til opgave at motivere og vejlede udviklingshæmmede, - men det er i sidste ende en personlig beslutning, hvordan den enkelte vil leve sit liv, herunder om man vil drikke alkohol og hvor meget.

I 2000 vedtog folketingsretten en række nye bestemmelser om omsorg og magtanvendelse i forhold til personer med varig nedsat psykisk funktionsevne. Med afsæt i princippet om den personlige friheds ukrænkelighed og selvbestemmelsesret er hovedreglen, at

magtanvendelse ikke må finde sted. Samtidig har de sociale myndigheder en pligt til at undgå, at der sker omsorgssvigt af mennesker, der som følge af psykisk funktionsnedsættelse ikke er i stand til at tage vare på deres egen tilværelse.

Omsorgspligten giver ikke hjemmel til at anvende magt, men forpligter personalet til at finde en måde, hvorpå hjælpen vil modtages. Hvis man ikke kommer nogen vegne med motiverende samtaler, hvor man taler om konsekvenserne ved at drikke, må pædagogen finde andre måder. F.eks. ved at finde bagvedliggende årsager og med afsæt i disse opstille alternativer til at drikke. At finde en måde hvorpå hjælpen vil modtages er ofte en stor faglig udfordring, som tager lang tid.

Når afmagten får magten

Når pædagoger anvender magt eller lader stå til, er det som regel som følge af en afmagtsfølelse. Pædagoger har viden om udviklingshæmmede, men ikke nødvendigvis om misbrugsproblematikker. Det har ofte den konsekvens, at egne normer og følelser kommer til at dominere, og den pædagogiske indsats sløres. Pædagoger, som indgår i tætte relationer til udviklingshæmmede misbrugere, bliver indimellem selv en del af misbrugsmønstret - ganske som man ser det i familier, hvor et af familiemedlemmerne er misbruger. Når det pædagogiske arbejde med en udviklingshæmmed misbruger ikke lykkes, oplever mange svære følelser som angsten for, at han eller hun skal drikke sig ihjel eller tage sit eget liv. Mange får en oplevelse af at blive snydt og bedraget og reagerer med følelser som vrede, opgivelse og resignation, eller man begynder at tage ansvaret for misbrugerens problemer og bliver kontrollerende.

En professionel tilgang

En professionel tilgang fordrer ofte, at den viden om misbrug, som er i misbrugscentrene, kommer i anvendelse, og kombineres med den viden, som pædagogerne har om udviklingshæmmede. Erfaringer viser, at et samarbejde mellem behandler og pædagoger giver gode resultater.

Pædagoger kan for eksempel anvende behandlere i forbindelse med afklaring af, hvorvidt der er konkrete tilfælde af tale om storforbrug eller et egentligt misbrug. Behandlerne kan også give gode råd om, den bedst mulige håndtering af relationen til misbrugere. Ligeledes er der gode erfaringer med samarbejde om konkrete behandlingsforløb.

Udviklingshæmmede har som alle andre ret til behandling i det etablerede misbrugsbehandlingssystem. Men meget få udviklingshæmmede misbrugere modtager professionel behandling. Der ligger således et stort potentiale, men også en stor opgave, i forhold til at få etableret gode samarbejdsrelationer på tværs af det misbrugsfaglige og det pædagogiske felt.

Ny hjemmeside

Servicestyrelsen har i 2009 oprettet en ny hjemmeside, som formidler viden og erfaringer om behandling, forebyggelse og motivation af udviklingshæmmede med et misbrugsproblem. Hjemmesiden er målrettet misbrugsbehandlere og pædagoger. Der er bl.a. mulighed for at stille spørgsmål i brevkassen til videnspersoner, som har konkrete erfaringer med behandling af udviklingshæmmede med misbrug.

Læs mere på www.servicestyrelsen.dk/uhmisbrug

Kilder

- Andersen, Jonna og Thomas Gruber (2001): Misbrug uden behandling - udviklingshæmmede og misbrug. Formidlingscenter Øst
- Andersen, Jonna og Thomas Gruber (2006): Alkoholmisbrug, forebyggelse og behandling. Et hæfte for pædagoger og andre ansatte i bo- og servicetilbud for udviklingshæmmede. UFC Handicap.
- www.servicestyrelsen.dk/uhmisbrug